

A CSÉPAI HALOTTLÁTÓ*

A csépai halottlátó, Mészáros Mihály 1844. május 11-én született Csépán. 1926-ban halt meg, április 10-én. Apja Mészáros Mihály, anyja Polyák Erzsébet. Első felesége Nagy Krisztina, a második felesége Fehér Katalin, akivel az anyakönyv tanúsága szerint 1869-ben kötött házasságot.

Ma is élő unokái nem sokat tudnak már Mészáros Mihály szülei-ről. „Az ő szülei, hát arra... már nem is tudok felelni. Így a testvérséget ösmertem, az ő testvérjeit. Hát, olyan nagyon szegény család nem vót.”¹ Mások úgy tudják, hogy korán árvaságra jutott: „Vót neki egy testvére, Fekete Mészáros. Jani bátyánknak az apja. Nahát annak a feleséginek vót egy kis birtoka. Ott vót nagyapa, ott nevelkedett náluk, mert még gyerek-korában árván maradt. A testvére fogta pártját. Az jobban nősült. Osztan vót neki egy kis földje. Oszt ennél vót a nagyapám, mint gyerek. Ottan kapta azt is, hogy a ló megfogta a nyakát, és belevágta a jászolba. Onnan lett olyan nyavalyás ember, őneki nem vót semmije.”²

Kanyó Péterné, Mihály bácsi egyik unokája úgy tartja, „nemes családból valók, nagyon jómódú emberek voltak, ő követelhetne volna a jogát, de nem követelte. Mer ő, mikor meghalt az édesanyjuk, pici vót, vót egy idős testvére, aki már nős volt. Az fölnevelte, s abban az időben el lehetett venni a vagyont. Szépen elszedték. Magára íratta a vagyonát, ő nemes Mészáros János lett, a nagyapa meg a világon semmi se. Annak még egy fillért se. Fölnevelte, oszt slusz. Akkor elment cselédnek, meg kapásnak.”³

Gyermekkorában pásztorkodott, fiatal korában csősz volt. Aztán egy ideig a malomnál volt fűtő. Később szerzett egy kis szőlőt (300

* Czövek Judit: A csépai halottlátó. In: Czövek Judit: *Halottlátók a magyar néphagyományban*. Studia Folcloristica et ethnographica 21. Debrecen, 1987. 70-80, 115-116.

1 Csépa, saját gyűjtés. Itt jegyzem meg, hogy erről a halottlátóról írt *Barna Gábor*: Mészáros Mihály, a csépai halottlátó c. tanulmányában. In: *Csépa. Tanulmányok egy alföldi palóc kirajzás népéletéből*. (Szerk. Barna Gábor). Eger – Szolnok, 1982. II. k. 337-354.

2 Csépa, saját gyűjtés.

3 Csépa, saját gyűjtés.

négyszögölt). „Ezzel azért csak volt munka.” „Télen, meg amikor látogatói voltak, szakajtókat kötögetett.”⁴

Házatája egyszerű emberre vallott. „Elöl egy rendes épület s nagyobb udvar, de ez másé; csak ezen keresztül, egy rozoga kerítésen át lehet bejutni abba a kis udvarba, amelynek oldalában a falu szélén, egy kis fehérre meszelt házacska áll. Egy szoba, kamra és konyha az egész. A szobában két ágy, asztal, pad, néhány szék s az a karos pad, mit a paraszthelyen kanapénak szokás nevezni. Oldalt üvegszekrényben egy, a tetőgerendáig nyúló primitív Mária-szobor a Jézussal. Az üvegszekrény fekete oldalára rá van írva, hogy Mészáros Ferenc készítette az egészet, aki fia a csépai embernek...”⁵

Tudományát harminc éves kora körül kapta. *Bálint Sándor* a következőképpen örököltette meg az Alföld leghíresebb halottlátójának tudomány-szerzését: „A néphit szerint... magától Jézus Krisztustól nyerte, aki szegény utasember képében kereste föl betegen fekvő hívét. A Mester kijelentette neki, hogy hat napig el fog *rejtőzködni*, azaz halálszerű állapotba fog esni, miközben majd végigjárja a túlvilág tartományait: a mennyországot, a tisztítóhelyet és a poklot. Úgy is történt. Az emberek csodájára jártak, az orvos nem tudta, hogy mitévő legyen. Hiába szóltak hozzá, hiába rázták, nem ébredt föl, csak a hetedik napon. Elmondta, hogy hol járt.”⁶

A csépai ember elrejtőzéséről *Kálmány Lajos* a következőképpen emlékezett meg: „Nem táltosról, hanem emberről, a csépairól írta a Szeged Népe X. száma, hogy azt is megmondja, mi a halott lelkének a kívánsága, mi azt mutatja, hogy a csépai emberről azt tartja a nép, hogy amikor elrejtődzik, összeköttetésbe lép a lelkekkel...”⁷

Az unokák különböző változatban mesélték el a nagypapa tudomány-szerzését. „Fiatal korában a papa itt egyszer elaludt. Aztán nem tudom, hogy nyolc vagy kilenc napig állandóan aludt. Úgyhogy nem ébredt fel soha. Az orvosok kimaratták a fején a bőrt... nem bírták fölébreszteni. Azelőtt nem beszélt a papa senkinek se ilyet. Szóval nem vót állítólag ilyen tudományú.”⁸

Kecskeméti Józsefné úgy tudja, hogy „amikor rájött ez a bűbájosság, kilenc éjjel meg kilenc áldott nap alatt aludt. Az nem ébredt fel soha. Nem

4 Csépa, saját gyűjtés.

5 Tömörkény István: *Munkák...* i. m. 178.

6 Bálint Sándor: *Egy magyar szentember...* i. m. 21

7 V.ö.: Diószegi Vilmos: *A sámánhit...* i. m. 297.

8 Csépa, saját gyűjtés.

temették el, mert a tollat az orrához tartották, és látták, hogy azt mindig fújja. Lélegzett. Meg se meredt, hideg se vót, azért se temették el.” Amikor aztán mégis felébredt „akkor olyan sovány vót, akár a halott. Aztán mikor már olyan állapotba vót, a mamám ott akarta hagyni, azér, mert félt tüle.”⁹ A tudományt többszöri elalvás után nyerte el.

Mészáros András visszaemlékezett arra, amikor nagyapja idősebb korában újra elaludt. „Nekünk a cséplőgépünk mán megvót. Idele cséptünk a Balázsföldön, oszt akkor onnan gyűttünk fel Péter bátyám, a fia, meg én, az unoka. De már akkor nős vótam. Mikor mán utójára hallottam, hogy aludt, tán három nap is. De előtte mán többször is aludt. Akkor három nap, három éjjel feszt alutt mindég. Azalatt nem történt semmi ővele. Mi virrasztottunk az ágya mellett egész éccaka, mint aki halott. De nem halt meg ott, szuszogott mindég. De nem mozdult meg se, meg nem is beszélt senkivel egy szót se.... Nem szót az semmit utána se, amikor felébredt, nem szót az errül az egész tudományra egy szót se. Viszont halála után mink mindent összekutattunk a lakásába, hogy valami könyvet, vagy valamit tudnánk tanálni, de nem.”¹⁰

Tudományáról később sem szólt a családban. Egy unokájának azonban gyakran mondta: „Fiam! Szerencsés vagy, hogy nem abba az órába születél, amikor énrám rámmaradt ez a baj, mer aszongya, akkor terád maradt vóna. Én azt feleltem neki: – öregapám, de jó, hogy nem akkor, mer én a halottaktul félek! – Na, azt jó van, evvel aztán elmaradt. Hát ő aszonta nekem: – órá maradt ez a tudás, ő akkor kilenc nap és kilenc éjjel kint az udvaron feküdt. Étlen-szomjan. Mikor ez letőt neki, akkor gyött észhő.”¹¹

Külsőre „erős, busás öregember vót. Jó erős, jó vaskos... Erősen őszes, nagyhajú..., barázdált arcú, sovány. Homloka fölöttébb magas, mi a sovány fejet a nagy, juhászos hajjal különös formában mutatja... hangján látszik, hogy nem tűr ellentmondást.”¹²

Mivel gyerekkorában megharapta a nyakát a ló, attól fogva a hangja rekedtessé vált. öregkorára rosszul látott.

Úgy emlékeznek rá vissza, csendes, jólelkű, családját szerető ember volt. „Az biztos, hogy káromkodni nem hallotta az ember – mondta róla

9 Csépa, saját gyűjtés.

10 Csépa, saját gyűjtés.

11 Csépa, saját gyűjtés.

12 Tömörkény István: *Munkák...* i. m. 113-114.

Mészáros András. – Attu nem tanult az ember el káromkodni senki se. Mindig a legszebben beszélt a családjához.”¹³

Egy emberi gyengéje azonban volt. „Láttam egyszer Csépan, éppen a híres csépai embernél, aki a holtakat jövendölt, hogy amint este a szőlőkapalásból a fiával hazatért, másodmagával megfelelt egy nagy tál suhantott levesnek s egy még nagyobb tál mákos tésztának. A szent ember ezen falánkságát azzal magyarázták, hogy ott csak reggel és este szokott enni a mezei nép, délben mindössze csak egy kis kenyeret fal, amit a zsebében magával vitt.”¹⁴

Vallásos ember hírében állt. Nem hiába nevezték a környékbeliek Szent Miskának. „Állítólag szerették a papok, mert ugye ment a templomba, ő látta el a templomot gyertyával... Vót neki egy feszületje a templomban, olyan búcsújáró feszület vót. Olyan kis fehér, azt nagypapa csináltatta, meg ilyen dogot vett a templomba. Ami kis pinz így összegyűtt, azt a templomba költötte el. Nagyon vallásos ember volt a papa, emlékszem rá. Attu nem lehetett egy fenét hallani égisz életibe. Én legalább nem hallottam tüle semmit. Még ha valaki: – Jaj, a fene egye meg! – mondja: – Jaj, gyerek, ne átkozódj! Nem szép az. – Mindig csak a jóra, a vallásosságra intette a népet.”¹⁵ Hívó voltát az is bizonyítja, hogy jó kapcsolatban volt egy öreg zarándokkal, Pál bácsival.

Dékány Teréz is úgy emlékezik vissza rá, hogy az ő egész életét meghatározta, hogy ilyen nagypapa volt. „A természete is olyan volt, mint az élete. Az élet anyagi oldala nem érdekelte.”¹⁶

Ő maga nem nagyon szerette a papokat. Inkább otthon imádkozott, mint a templomban. Így tudják ezt unokái is. „A papokat nem nagyon szerette, nem vót velük rossz viszonyban, de azt mondta, hogy nem mindig azt hirdetik, amit kellene. A papok azt hirdették, hogy pokol van, ő azt, pokol nincs. Azt mondta: minden lélek fölszabadul, ha annak idején tesznek érte. Ezért a halottakért imádkozni kell. A legtöbb a vétkes pap, meg a gyermekgyilkos anya. ő nem ért egyet a papokkal, mert az nem igaz, hogy az Isten tűzzel éget.”¹⁷

Azt a pénzt, amit adtak neki – a mondásért nem kért semmit -, egy Mária szobor melletti perselybe tette, amelyért időnként megjelent egy

13 Csépa, saját gyűjtés.

14 Tömörkény István: *Munkák...* i. m. 171-181.

15 Barna Gábor gyűjtése, Csépa.

16 Csépa, saját gyűjtés.

17 Csépa, saját gyűjtés.

Katonáné nevű asszony, aki ezt elvitte Szegedre, ahol misét mondatott Miska bácsi azokért a lelkekért, akikért a miseszolgáltatást átvállalta.

Miután a halottlátás tudományát megkapta, egész életén át beszélt a halottakról. Egészen addig, amíg fel bírt kelni az ágyból. Dékány Teréz, akihez élete utolsó három esztendejére került, úgy emlékszik vissza: „Folytatta élete végéig, amíg olyan súlyos beteg nem lett. Egész télen is ágyba vót, de azért beszélt. Föliült az ágy szélére, úgy beszélt mindenkinek.”¹⁸

A halottakkal elrejtőzése alatt vette fel a kapcsolatot. Magyar-Szent-Mihályon is azt mesélik, hogy „Csépán van olyan ember, aki megmondja, hogy kinek mit csinál a rokona és ezt onnan tudja, «mert el vót rejtődve».”¹⁹

A család már nem tud arról, hogy mielőtt beszélni kezdett volna, elrejtett-e. Dékány Teréz a lelkekkel való kapcsolatfelvétel más módjára emlékezett. „Amikor ott lakott nálunk, mondotta neki a nagymama: – Nászuram! – mert minden éjfélkor kiment, azt mondta az anyám is, télen is mezítláb, nyáron is mezítláb. Eddig érő hóba is. Mindegy. De pontosan éjfélkor. Hát oszt kérdezték. Először nem mondta, mér megy ki éjfélkor, mért megy ki mezítláb. Aztán mondta a nagymamának: – Hát ki kell menni, mer így találkozok a lelkekkel. – Hát hun vannak? – kérdi nagyanyám. – Hát ő akkor találkozik velük. Ez nálunk is megvolt, míg csak ki tudott menni. Nagymamám kérte: Nászuram, vigyen ki engem is, hagy lássam meg őket! – Mer egyszer reggel mondja neki: – Hogy van nászuram? – Nagyon jól – így nagyapa. – Mér nagyon jól? – Jaj, nászasszony! Erről gyöttek Hajdúék felől, olyan szépen énekeltek éccaka. Nem hallotta? – Nem, nászuram. – aszongya – de egyszer kivihetne mán. Megláthatnám én is, vagy meghallhatnám. – Olyan gyönyörűen énekeltek, de sokan vótak. Jaj, nászasszony, az nem olyan dolog. Maga ott szörnyet halna, ha ott azt látná. Hát azt a véres embert véresen, az agyonütöttet agyonütötte, az akasztottat akasztottan – ilyen állapotában látom.”²⁰ A csépai ember tudósításának atmoszféráját legjobban Tömörkény egyik írásából érzékelhetjük. „Köszönés után csöndesen helyezkedtünk el a székeken az ágy mellett... Az estebéd beszéd nélkül folyt... azután Muladi (ő szállította az érdeklődőket Szegedről) és az ember (a halottlátó) között a szőlőmunkáról folyt a szó. ... Vannak itt most vélemények, előre-hátra, a termésről, a kötözésről, s különösen hosszasabban állapotok meg a karózásnál, amely itt még nem általános, végül a

18 Csépa, saját gyűjtés.

19 Csépa, saját gyűjtés.

20 Csépa, saját gyűjtés.

permetezéshez jutunk, amelynek a csépai ember határozottan ellensége. Azt mondja, hogy ismer olyan szőlőt, amelyet permeteztek, mégsem hoz az idén semmit, míg a másikat sohasem permetezték, mégis terem. Ezt olyan komolyan mondja, mint valamely borászati vándortanár. Nem szoltam ellent, mert az öreg egészen logikus alapon áll. Ő ugyanis csak a holtakat látja, a peronoszpóra pedig eleven, s így nem csoda, ha nincs vele ismeretségben...

– Messziről jöttünk magához, jó barátom – mondom...

– A halottaik végett gyűttek? – kérdezte az ember bizalmasan.

– Igen – mondtam –, hogy talán tud felőlük... Ingujjban van az ember, félkönyékkal az asztalon, s mondani kezd:

– Magának látom huszonnyolc halottját. Van közöttük egy hároméves, egy tizenkilenc éves, egy huszonhárom éves férfi, golyó általi halálban, egy negyvenhat éves asszony, gyermekágyban halt el, van egy hatvanöt éves, pirosképű barnás, állásbeli ember, van egy – s így sorra mondta, de olyan gyorsan mind a huszonnyolcat, mígnem legutoljára egy egészen ősz, nyolcvanhárom esztendőes embert látott...

Kis szünet állt be. Azt mondják ugyanis, hogy annak a halottjait is elmondja a csépai ember, aki neki üzenetet küldött. De azt neki nem kell tudtára adni, ő maga szól, hogy »magától izent is nekem valamit«. Vártam hát, hogy ezt mondja, mert csakugyan próbaképpen izent a napám, hogy mondaná meg, az ő halottai mint vannak. De nem szólt az ember az iránt semmit (lehet, hogy nem elég ideig váraкоztam). Mondom is aztán, hogy üzenetet is küldtek neki, amire ismét megszólalt az ember:

– Tudom – mondta. – Annak tizennyolc halottját látom, valamennyi barnás. Van köztük egy négyesztendőes, egy – s így sorra mondta a tizennyolcat. Bajuk – folytatta – egyiküknek sincs, sem ezeknek, sem azoknak. Az a huszonnyolc halott a szentháromság templomában van, emezek pedig a Boldogságos Szűz templomában.

Kis szünet után magyarázólag tette hozzá, integetvén a felkönyökölt kezével:

– Mert nézze, akiknek bajuk nincsen holtaknak, azok nem is lehetnek máshol, mint vagy a szentháromság templomában, vagy a Boldogságos templomában. Akiknek bajuk van, azok nem ott vannak. Hát csak legyenek megnyugodva. Az elsőként, a huszonnyolc halottért egy csöndes misét szolgáltatasson, meg száz angyali üdvözlét mondjon el, a tizennyolc halottért pedig egy csöndes misét meg ötven angyali üdvözlét kell elmondani.

E megnyugtató fölvilágosítások után egy forintot csúszttam a két gyertya közé (misére), s kezelvén Mihály bácsival, távoztunk, honnan utánunk jó éjszakát és szerencsés utat kívántak.”²¹

Mészáros Mihály a nap bármely szakában tudott a halottakról beszélni. „Mindegy vót, hogy mikor mentek hozzá. Amikor gyüttek, ha este, ha reggel. Megmondta: amikor ő fölébredt, hogy ő a halottakról való mondatást soha meg nem tagadja. Ha akasztófa alá viszik se. Mer őneki ezt meg kell mondani. Ezért mindig beszélt, ünnepeken úgy, mint hétköznap.”²²

Nem sokkal a haláleset után már tudott közvetíteni. „Nem tudom, hogy kinek, de már másnap reggel megmondta, hogy meghalt. Majd meggyün az értesítés – mondta -, előre ne mondjátok meg a családnak.” „Az első este után meg tudta mondani, ha valaki meghalt.”²³

Előre tudta, ha valaki ment hozzá érdeklődni. „De estére – vigasztalta meg az érdeklődő Tömörkényt a halottlátó menyé – hazagyön ő. -Biztosan? – Hogyne – feleli meggyőződéssel -, ő azt már odakint tudja, hogy látogatására gyöttek, hát biztosan hazagyön.”²⁴

A nála jártak azt tapasztalták, hogy mielőtt elkezdte a tudósítást a lelkekről, időnként rátekintett az előtte ülőkre. „Úgy mondatik, hogy ez úgy van, hogy mikor valaki így ül előtte, a háta mögött az összes halottai megjelennek, s a csépai ember azokat sorról-sorra látja. Látja, hogy milyen sorban vannak, látja korukat, hajuk színét, és annyira látja őket, hogy bizonyos esetekben a haláleset módját is meg tudja mondani.”²⁵

A „tudósítás” megkezdéséhez tartozott az a kis ceremónia, mely alatt egyik unokája meggyújtotta a gyertyákat, melyek az üvegbe falazott Mária-szobor előtti feszület két oldalán álltak. „Ezeket kénes masinával meggyújtotta a gyerek, s mindössze ez volt az egész aktus, amivel a vacsora utáni padozatlan szobát ünnepélyes formába akarták emelni.”²⁶

Amikor látogatóinak beszélt, akkor a családtagok nem mentek ki a szobából, vagy a vendéget nem vezette máshová. Így a tudósítást a halottakról mindenki végighallgathatta. A lelkekről röviden beszélt. „Lefelé nézett, nem az illetőre. Összekulcsolta a kezét. Nézett lefelé a földre. Vót egy nagy Máriaja, avval szemben ült.” Előfordult, hogy amikor jöttek hozzá, szakajtót kötögetett, ilyenkor nem hagyta abba foglalatosságát,

21 Tömörkény István: *Munkák...* i. m. 171-181.

22 Csépa, saját gyűjtés.

23 Csépa, saját gyűjtés.

24 Tömörkény István: *Munkák...* i. m. 179.

25 Tömörkény István: *Munkák...* i. m. 180.

26 Tömörkény István: *Munkák...* i. m. 180.

„a lába között vót a szakajtó, csinálta, szurkálta. Meghuzigálta a tűjít. Közben meg mondta a mondókáját. Ahogy a halottakról beszélt, abban az előadásmódban nem volt „semmi komédiásság”.²⁷

A legfiatalabb unokája mesélte, hogy „csak természetesen elbeszélgett az érdeklődő családtagokkal, mint mi ketten. Semmi egyéb. Elmondta a nagymamáig visszamenően, hány testvér, hány gyerek halt meg. Megmondta, milyen körülmények között halt meg, milyen ruhában van eltemetve, hun van szemőcse, hun van anyajegye, van-e kívánsága a halottnak. Tegyenek érte, hogy hamar felszabaduljon.”²⁸

Egy időben a halottakat is meg tudta mutatni azoknak, akik látni akarták azokat. „Volt egy sötét kamra, ahol megmutatta a halottakat, de már akkor nem mutatta meg, meg volt tiltva, mert valaki összeesett s meghalt, mikor meglátta a halottját.”²⁹

De nemcsak otthon, hanem kint a szőlőben is mondott a hozzá menőknek. „Mikor gyűttek, akkor sokszor vót úgy, hogy nem vót otthon a nagyapa. Mer ő szeretett a szőlőbe tenni. Vót kint egy kis gunyhócska, abba tanyázott. Oszt oda kellett kivezetni az asszonyokat, akik gyűttek hozzá. – Na, hát ők nem mennek haza anélkül, hogy ne tudjanak meg valamit a nagyapától. Vezessük ki őket. Persze nagyanya nem ment velünk, hanem a gyerekeket erre felhasználta. Mi meg örültünk neki, mert mindig adtak egy pár fillért érte nekünk is. Hát aztán így ment ez a gyerekeletünkben.” Ilyenkor aztán Miska bácsi „leült a kukoricafődre, vagy a szőlőbe, ott elmondta, amit akart.”³⁰

Inkább asszonyok voltak az érdeklődők. Elsősorban a környékbeli falvakból (főleg Kunszentmártonból, Cibakházáról), de az ország sok területéről felkeresték (Szeged környékéről, Szegvár mellől, a Dunántúlról). Híre eljutott Erdélybe. „Erdélyből is gyöttek. Az uram Erdélyben vót katona, határvadász vót. Oszt még ott is emlegették. Az uram mondta, kérdezték tőle, hogy hova való. – Jaj, van-e még az öreg léleklátó Mihály? Mihály bácsi? – Megvan még – aszongya. – A nagyapám.”³¹

Sokan keresték fel a háború alatti években. „Nagymamámtól hallottam, hogy amikor nagyapám háborúba fogságba került, két éven át nem írt levelet. Nagymamám elment Mihály bácsihoz. Mivel ismerte, mondta

27 Csépa, saját gyűjtés.

28 Csépa, saját gyűjtés.

29 Csépa, saját gyűjtés.

30 Csépa, saját gyűjtés.

31 Csépa, saját gyűjtés.

neki: – Rózám, legyél nyugodt, nem láttam a lelkek között. Nem halt meg. Él. Valami olyasmit mondott, hogy nagyon sok ember között van. Csakugyan, amikor nagyapám hazajött, akkor mondta, hogy sokan voltak együtt, mert egy uradalomba kerültek. – Sok fehérnép között van. – Amikor nagyapám hazajött, akkor mondta, hogy sokan voltak együtt, mert egy uradalomba kerültek.”³²

Még a háború után is érdeklődtek nála eltűnteikről. „Nyáron Cserkében voltam. Hát ott érdeklődtek a fürdőben az egyikőtől, a másiktól, hogy Mihály bácsinak él-e valakije. Én nem mondtam, hogy az unokája vagyok. Egy mesélgette: katonatiszt volt, huszonnegyben leszerelt és a szülők mindig mondogatták, hogy el kellene menni Mihály bácsihoz Csépara. – Így mesélte a bácsi. Hát – aszongya –, rossz idő vót, ősz vót. Egy másik társával mentek. – Gyere, menjünk el az öreghe. Megforgatjuk az öreget, hogy az mit tud? – A háza kis alacsony, nádas ház volt. Jó nagy szoba. Tisztaság. Vót egy hatalmas nagy asztal, keresztbe a lába. Azon vót a vizes kanta. Azt nézte a nagyapa, ők azt hitték, hogy onnan jön a tudomány. Aztán mondták, hogy őket azért küldték, mert a Mihály bácsi tud a halottakról, nekik mondjon valamit. Az pedig beszélgetett nekik a testvérekről, erről, arról. Nagyszülőkről. – Vót magának egy rokona, egy katona. Az orosz fronton halt meg, egy társa agyonlőtte.”³³

Előre tudta, kiről akarnak tudni. „Nem kérdezett az különösebben semmit a hozzá menőktől. Megmondta már neki előre, amikor az asszony azt mondta: – Mihály bácsihoz jöttem, szeretnék érdeklődni. – A fiáról, ugye lelkem? Mer akkor meg ekkor halt meg a fia, hosszantartó betegségben. Pontosan, még azt is megmondta, hogy milyen ruha vót rajta, mikor temették.”³⁴

Megmondta, ha egy lélek megjelent a családnál éjjel. „Egyszer eladtunk egy lovat. Azt mondja éccaka anyósom: – Jaj, Józsi, gyött valaki a pizér, mer rácsaptak egy nagyot az ajtóra. Mer kupecoknak adtuk a lovat. Hát, másnap átmentem Mihály bácsihoz. Azt mondta: – Marcsa! Nem vettetek észre valamit az éccaka? – Dehogynem, Mihály bácsi! – mondom. Jártak az udvarunkon, mer attuk el a lovat, oszt féltettük a pénzünköt. Aszongya: – Nem, fiam, nem az vót. Hanem egy hozzátartozó. Aztán

32 Csépa, saját gyűjtés.

33 Csépa, Barna Gábor gyűjtése.

34 Csépa, saját gyűjtés.

mondta, hogy a férjemet nagyon várta az unokatestvérem, Fialka Gyuri, míg beteg vót. De az nem ment. Az jelent meg nálunk.”³⁵

A megjelent lelkekért misét mondatott Mihály bácsi. „Más esetben, hogy átmentem, azt mondja: – Marcsa! Mondd meg az apádnak, hogy nem tudok megszabadulni itt az ivadékjaitól. Hogy mondjam meg az apámnak. És hogy csináltasson egy csendes misét. Hát, mondtam is én édesapámnak, de olyan könnyen hagyták, akárhányszor átmentem Mihály bácsiho: – Nem mondtad meg apádnak? Megmondtam én! – No, oszt egyszer édesapám meg is csináltatta, csendes misét, aztán nem vót nálunk semmi.”³⁶

Az álomban sokat megjelenő lélek ellen „praktikát” is alkalmazott. „Tizenöt éves voltam, mikor anyámmal voltam ott, nála. Az apjáról akart tudni, mer mindig vele álmodott. Adott anyámnak valamit, egy üvegebe. Szentője be azzal a szobát felülről. Aztán sose álmodott vele.”³⁷

Unokái tudnak arról, hogy gyilkost is leleplezett. „Egy farsang reggelén volt, hogy egy barátnémmal készültünk. Megjött a barátnőm is, a Dékány nagypapa barátja is, na ők együtt mentek. – Hát mi még ráérünk, mer korán van, hát osztán beállít egy úriember. Hát begyűtt, beköszönt: -Jó reggelt! Kicsit fölényesen beszélgetett, aztán mondja, hogy Mihály bácsit keresi. Az itt van? – Itt. – Azért, mert az biztos, hogy nagypapa soha nem urazott senkit. Az aszonta jegyző úr, ha hivatalos ügybe vót, de aki odagyűtt, annak csak aszonta: – Jó asszony, jó ember. Nem titu-lázott meg senkit.

– Jó ember, én vagyok! Ha így gyűttek, akkor mindenki előtt is így beszélt. Nem vót probléma abba, ha valaki ott vót, az én szüleim, vagy a többi testvéreim is bent vótak. Mink gyerekek meg egy sarokba félrehúzódtunk, mintha mink nem is lettünk volna bent. Mondja nagypapa anyának: – Rozi, kimehetnének a másik szobába? Anyádék mán felkeltek? – Azt mondja édesanyám: – Édesapám kimehetnek, hát mér ne. – Nem tudták, hogy mér köll nekik a másik szobába kimenni. Hallgassuk mán meg, mér mentek ki ezek!

– Mondja: – Mihály bácsi, én azért gyűttem, hogy énnekem valamit mondjon a halottaimról. – Hát oszt sorolja neki, hogy az egyik az édesanyja, meghalt. Az édesapja meghalt. Az milyen. Az édesanyja elég jó lelkiállapotban van, az édesanyjának nincs semmi kívánsága. Az a fölszabadult lelkek közé tartozik. Az édesapjáért tenni kell valamit, azé valami

35 Csépa, saját gyűjtés.

36 Csépa, saját gyűjtés.

37 Csépa, saját gyűjtés.

jótekonyságot tenni kell. Hát osztán mondja: – Van magának egy testvére is. – Igen, öngyilkos lett. Azt mondja neki nagyapa – azért vitte ki a szobába -: Az nem öngyilkos lett, hanem azt maga lótte agyon. – Akkor tiltakozott kézzel-lábbal. – Hát meghalt. – Nem, nem – nehogy azt higgye jó ember, én nem jelentem fel. Nekem arra nincs fölhatalmazásom. Én ezt magának megmondom, ezt maga ölte meg. Ez magának borzalmas vétke, hogy maga a testvérje borzalmas körülmények között van. Száz Miatyánkot mondjon el. Píze van, de nehogy fogadjon egy asszonyt, aki maga helyett elmondja. Maga tiszta szívből, lelkiből mondja el azt a száz Miatyánkot. Akkor szolgáltatson szent misét, adjon a szegénynek. Csak jótekonyságot. – Mer hát minden esetben kiemelte a szent miseáldozatot. Ami a legtöbbet tesz az a szent miseáldozat. Nagyon szelid lett az ügyvéd bácsi. Könnyörgött neki: – Mihály bácsi! Kínálta neki a száz pengőt. – Én magától még egy fillért se. Az ügyvéd nagyon szelid lett, félt, hogy föl találja jelenteni nagyapa őt. Aztán mondta nekünk nagyapa, egy szót se, még azt se, hogy itt járt.”³⁸

Sok hiedelemtörténet szól arról, hogyan tették próbára az öreg tudását. „Ithon vót egy gazda, Dómján Jenő. Nagygazda vót. Az valami iskolatársaival fölkereste, hogy ő elgyün, megnézi azt az öregembert, hogy ugyan mibül beszél a. Hipnotizál, vagy tudja isten. Hogy így beszélgetett a halottakrúl. El is gyüttek. Dómján meg a barátja. Elgyütt tudakolózni. A füleimmel hallottam, amikor odagyütt hozzá valaki, akkor megkezdte a nagyapa: – Maguk tudakolózni gyüttek énhozzám. – De Domjának és a barátjának egy szót sem szólt. Hát, hogy öregapám nem szólt semmit, egyszer megszólalt Dómján Jenő: – Mihály bácsi! Mi tudakolózni gyüttünk vóna! – Arra azt mondja nagyapám: – A, maguk nem tudakolózni gyüttek, maguk próbálni gyüttek! Kipróbálni emgem, hogy mibül tudok. – Szépen eleresztette őket, hogy az isten áldja meg.”³⁹

„Vót ő papi törvényszék előtt is, azért mert beszélt. Kezdetben vót itt egy pap, az nem hitte el, hogy amit ő mondott, a halottakról mikor elmentek hozzá. Osztán ennek a papnak meghalt az édesanyja. A pap ágyánál egy Szent Anna kép vót. Ez egy reggel megfordult, befelé. Másnap reggel meg kifelé fordult. A második reggel azt mondja a szógálónak: -Menjen ki Miskához, oszt kérdezze meg, az a Szent Anna kép mér forog ott, az ágya fölött. Mondta neki: – A Szent Anna kép megforog, de nézze meg, hogy nyolc malac helyett kilenc eszik a vályún, azt is nézze meg. Mert a

38 Csépa, saját gyűjtés.

39 Csépa, saját gyűjtés.

rengeteg ételt, a drága ételt megfőzték, de ha egy szegény bement, egy falatot sem adott neki, ott élt az anyja a vályúnál a malacokkal, ő vót a kilencedik malac. Így megüzente neki. – Hát persze feljelentette a papi törvényszék előtt. Vácra kellett neki menni. A püspökségre feljelentette. Hát bizony, jól körülfogták, jó néhány pap vót, aki körülfogta. Kérdezték, hogy mit tud? MÉR mondott ilyet a plébános úrnak? – Mondta, azért mondtam, mer ez igaz vót. Odaküldte a szakácsnőt, hogy a Szent Anna kép megfordult. Hát én meg megmondtam, mér fordult. – Aztán akkor minden papnak kellett valamit mondani. Mindenkinék vót halottja, mer az élőkről nem tudott semmit. Se jósolni, mer kérdezték, de nem foglalkozott az olyasmivel. És hogy ott a törvényszéken elmondta mindenkinék, amit tudott a halottjaikról. Azt mondták: menjen haza bácsi, és mindent, amit csak tud, mondja. Nem lett semmi baja.”⁴⁰

Amikor még egy alkalommal tiltották, be is zárták. De hiába, mert „különleges” képességével az ajtók is kinyíltak előtte. „Rázárták, becsukták rá az ajtót. Rátette a kezit az ajtókilincsre, kinyílt, de mán be nem csukódott. Ha egy gyerekéhez ment, akkor csak úgy ment be, ha biztos vót benne, hogy otthon vannak. Ugye télen zárva van az ajtó. Mer hogyha nem vót biztos, akkor az ajtó nem csukódott be. Ezt is tudom, mer ez meg az apámnak a testvérjével történt. Hiába is csukta vóna be az ajtót.”⁴¹

A hiedelem úgy tartja, tudását átadta „egy női személynek”. Egyesek szerint egy cibaki lánynak: „Az a nő kijárt a temetőbe, a Mihály bácsi sírjához. És tán úgy adta át.”⁴² Azt is mondták, Kecskeméten lesz egy, „az beszél majd, ha nagypapa meghalt”. Gyakran mondogatta: „majd Kecskeméten megszületik az utódom – mondta –, Kecskeméten.”⁴³ Egy harmadik változat a tudomány örökösét a mezőtárkányi asszonyban vélte felfedezni „Az járt ide, amikor a mi nagypánk beteg lett, a Miska bácsi... Beszélgett is ott, ahogy a betegágyon feküdt a papa. Majd azután, hogy meghalt, utána elgyött hamarosan, másnap, vagy harmadnap, ahogy meghalt... Kérte Rozi nénénket, hogy engedjék be a papához, mer ő beszélni akar vele. – Édes csillagom, nem lehet már vele beszélni, mert már meghalt. Tegnap halt meg. Őneki akkor is beszélni kell vele. Hát oszt őneki ígérte a Miska bácsi a Mária szobrot, ő lesz az utódja Miska bácsinak. Hát osztán elvitte a mezőtárkányi asszony a Mária szobrot...”⁴⁴

40 Csépa, saját gyűjtés.

41 Csépa, saját gyűjtés.

42 Csépa, saját gyűjtés.

43 Csépa, saját gyűjtés.

44 Csépa, Barna Gábor gyűjtése.

Irodalom

BARNA Gábor

1982 Mészáros Mihály, a csépai halottlátó c. tanulmányában. In: *Csépa. Tanulmányok egy alföldi palóc kirajzás népeletéből. II.* (Szerk.: Barna Gábor). Eger – Szolnok, 337-354.

BÁLINT Sándor

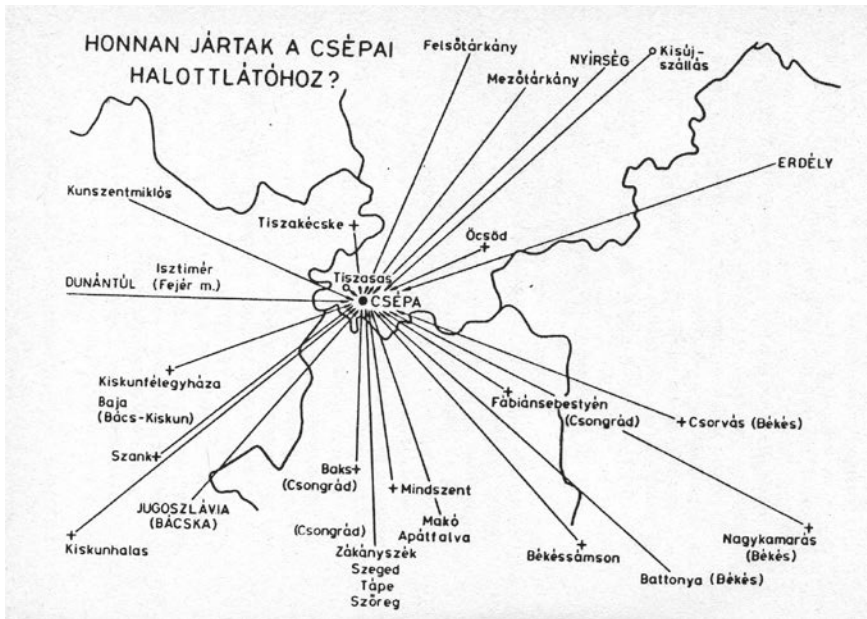
1942 *Egy magyar szentember. Orosz István önéletrajza.* Budapest.

DIÓSZEGI Vilmos

1959 *A sámánhit emlékei a magyar népi műveltségben.* Budapest.

TÖMÖRKÉNY István

1963 *A holtakat látó.* In: Tömörkény István *Munkák és napok.* Budapest.



Czövek Judit adatfeltárása alapján